
Image nacionalnih manjina u hrvatskim medijima

GORDANA VILOVIĆ*

Sažetak

Rad opisuje istraživanje – analizu sadržaja hrvatskih dnevnih novina prema praćenju aktualnosti iz rada i života nacionalnih manjina i etničkih skupina u Hrvatskoj u razdoblju 1-31. ožujka 2003. Vrijeme provođenja kvantitativne analize sadržaja slučajno je odabrano. Jedinica analize je svaki tekst, neovisno o novinskoj vrsti koji je obrađivao problem jedne od nacionalnih manjina. Analizirane su sve rubrike, osim sportske, dnevnika: *Vjesnik*, *Jutarnji list*, *Večernji list*, *Slobodna Dalmacija*, *Glas Slavonije*, *Glas Istre* i *Novi list*. Analiza je pokazala da je medijsko praćenje problema manjina uvjetovano uglavnom negativnim događajima: ekscesne situacije među pripadnicima različitih nacionalnosti dobivaju najveći prostor i nerijetko se promiče jezik političke nekorektnosti i u novinarskoj i u uredničkoj obradi i opremanju članka; govor netrpeljivosti rezultat je nesmotrenosti samih političara – predstavnika većinskih i manjinskih naroda; u tekstovima je dominantna srpska nacionalna manjina u odnosu na ostale manjine.

Ključne riječi: istraživanje, mediji, nacionalne manjine, Republika Hrvatska

Uvod

»Da, sigurno nećete pogriješiti ako predložite odboru za Fulbrightovu stipendiju istraživanje na temu nacionalnih i etničkih manjina i medija. To je u Hrvatskoj *important issue!*«¹, tako smo jučer zaključili razgovor s mladom Ame-

*

Mr. sc. Gordana Vilović je voditeljica Freedom Forum News Library na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.

1

important issue (eng.): važan predmet (interesa, istraživanja)

rikankom Leslie Mladinich, koja bi htjela dobiti tu stipendiju, doći u Hrvatsku i vrijeme potrošiti na istraživanje *imagea* nacionalnih manjina i etničkih grupa u važnijim hrvatskim novinama. U početku razgovora djelovala je zabrinuto dvojeći koliko je ta tema aktualna i hoće li imati dovoljno materijala za istraživanje, da bi na kraju razgovora ostavila dojam oduševljene osobe jer je, eto, pronašla temu koja ima realne izgleda proći na natječaju za Fulbrightovu stipendiju.

Ova sličica nije uobičajen za uvod, osobito ne u radovima koji bi trebali biti i stručni i znanstveni, ali koincidencija s istraživanjem koje je provedeno nedavno ovdje, upravo na temu *imagea* manjina, navela nas je na takav uvod. Usto, vjerujemo da takva istraživanja mogu samo pridonijeti i medijima i javnosti u smislu dodatnog senzibiliziranja za osjetljivo pitanje medijskog praćenja problema pripadnika manjinskih naroda u Hrvatskoj.

Razumljivo je da u svakoj zemlji, pa i u vrlo razvijenim demokracijama, postoje razlozi istraživati koliko i kako su manjinski narodi zastupljeni u medijima u odnosu na većinski narod. Kakav je *image* manjina u medijima? Postoje li slučajevi poticanja govora nesnošljivosti i netolerancije ili čak govora mržnje?

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) iz Beča provodi redovita i različita istraživanja o rasizmu, ksenofobiji, odnosu prema manjinskim i etničkim skupinama u medijima u zemljama EU. Prema zbirci i pregledu istraživanja obavljenim od 1995-2000,² sasvim je razvidno da se u svakoj od zemalja članica – od Grčke do Irske – mogu izdvojiti kontroverzne medijske prezentacije života i problema pripadnika manjinskih grupa. Dakako, istraživanja – općenito govoreći – nisu razlog za zabrinutost, ali ukazuju na prisutne predrasude i stereotipije prema strancima i etničkim skupinama, prije svega. Usto, vrijednost takvih istraživanja je njihov kontinuitet, učestalost i optimalan uzorak, koji daju daleko uvjerljivije rezultate od onih koji se provode u siromašnijim zemljama poput naše, gdje se istraživanja provode kampanjski i sporadično, ovisno o financijskim mogućnostima i prigodama.

Unatoč tim objektivnim ograničenjima, ipak se može reći da se dobivaju redovito signifikantni rezultati koji jasno ukazuju na trendove. Jedno od takvih istraživanja bila je analiza sadržaja provedena od 1. do 31. ožujka 2003. na uzorku koji je uključio sve dnevne i većinu regionalnih hrvatskih dnevnika. Istraživanjem se htjelo ispitati kako su predstavljeni sadržaji o nacionalnim manjinama i etničkim skupinama u hrvatskim dnevnim novinama, koje teme dominiraju, koje su nacionalne manjine jače zastupljene i zašto?

2

Više u *Racism and cultural diversity in the mass media*, (ur. ter Val, Jessika), EUMC, Vienna, 2002.

Jezik političke nekorektnosti zamijenio govor mržnje

Jedina sustavna istraživanja o politički nekorektnom jeziku u medijima, o promicanju netolerancije i nesnošljivosti, i o govoru mržnje u medijima i društvu općenito, redovito provodi Hrvatski helsinški odbor, i podaci se objavljuju. Usto, treba podsjetiti na to da je u redovnim izvještajima Odbora za prava čovjeka i stanju u pojedinim zemljama američki State Department u zadnjem desetljeću 20. stoljeća gotovo svake godine spominjao Hrvatsku kao zemlju u kojoj su se narušavala prava čovjeka, a spominjana je i uloga medija u promicanju politički nekorektnog jezika osobito spram pripadnika nekih nacionalnih manjina.

Prisjetimo da se u vrijeme ratnih zbivanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u dijelu medija razvio *hate speech* (govor mržnje) koji se uglavnom bavio svima onima koji su bili kritični prema hrvatskoj politici ili su bili pripadnici naroda s kojima se Hrvatska našla u sukobu. Prvo su to bili Srbi, a 1993. Bošnjaci. Govor mržnje uzeo je toliko prostora u medijima da je 1997. Vlada uputila poziv medijima o »upotrebi izričaja utemeljenog na toleranciji, umjerenosti i suživotu (...) Tom je molbom Vlada Hrvatske zapravo konstatirala da su neki mediji dobro uvježbali jezik netrpeljivosti koji je postao kontraproduktivan za hrvatsku politiku.«³ To je bilo vrijeme kad je Vlada djelovala na realizaciji odlaska UNTAES-a iz istočne Slavonije i trebala je medijsku potporu u korektnom prikazivanju događaja i ljudi iz Vukovara.

Potkraj devedesetih govor mržnje polako iščezava iz hrvatskih medija. Zamjenjuju ga različiti oblici netolerantnog jezika koji nije više samo usmjeren protiv pripadnika nacionalnih manjina ili etničkih skupina, nego i drugih manjinskih društvenih grupa – pripadnika različitih seksualnih orijentacija, religijskih opredjeljenja, i dr. Nesnošljivost se »seli« s političkih stranica novina na kulturnu rubriku, sport i crnu kroniku. Primjećuje se trend senzacionalističkog opremanja tekstova u slučajevima kad su u pitanju problemi međuetničkih ekscesa, premda su sami tekstovi sasvim korektni i napisani u skladu sa svim zahtjevima dobrog novinarstva. Primjerice naslovi »Hrvat ubio Srbina«, »Suživot u sumrznji«,⁴ »Četnici na HTV-u«⁵ ili »Pijan poželio klati Srbe«⁶ – pokazuju na to da su oni takvi kako bi definitivno privlačili čitatelje tekstu. Drugo je pitanje jesu li i znak potpunog odsustva osjetljivosti prema pripadnicima jedne nacionalne manjine, i mogu li takvi primjeri biti označeni kao medijska manipulacija?

U odnosu na devedesete medijski analitičari suglasni su u ocjeni da se u medijskom praćenju pripadnika nacionalnih manjina i etničkih skupina

3

Malović, Stjepan, Ricchiardi, Sherry i Vilović, Gordana, *Etika novinarstva*, Izvori, Zagreb, 1998, str. 77.

4

Slobodna Dalmacija, 4. rujna 2002.

5

Slobodna Dalmacija, 12. rujna 2002.

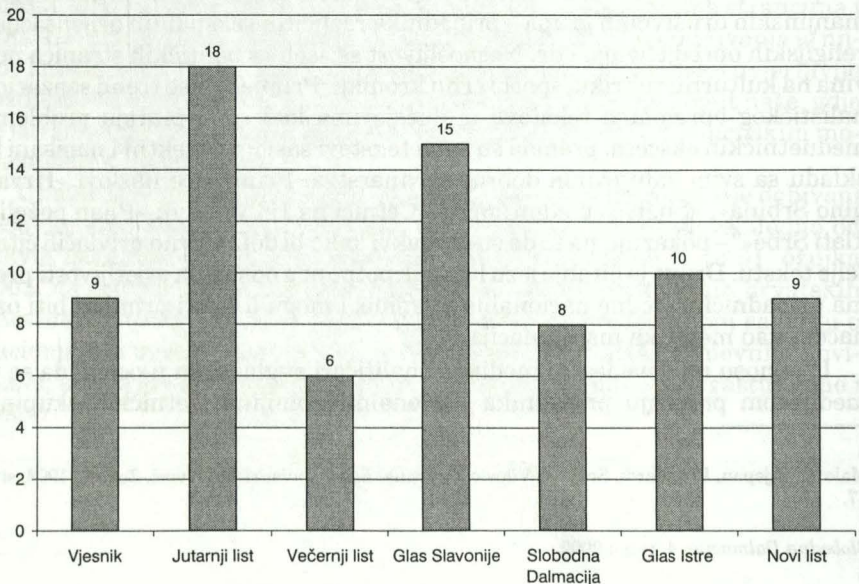

uočavaju pomaci prema boljem i da nema drastičnih narušavanja prava čovjeka. Međutim, ne postoje razlozi za zadovoljstvo jer se i nadalje u slučajevima incidenata iscrpno piše o manjinama, i tada se uočavaju elementi jezika političke nekorektnosti. Drugi slučaj kad se intenzivno piše o manjinama su različite kampanje: od javne rasprave o zakonu o manjinama, do provođenja izbora za pripadnike manjina, primjerice. A što je pokazalo naše jednomjesečno istraživanje hrvatskih dnevnika?

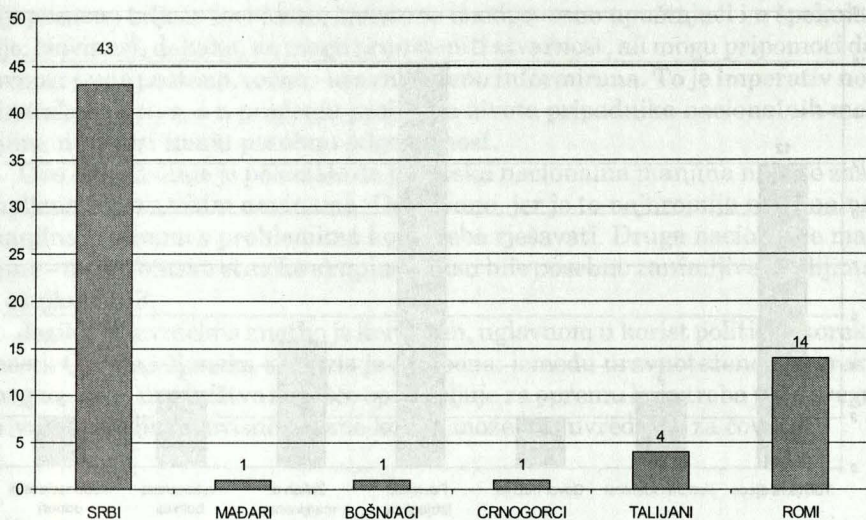
*Dominantne teme:
tučnjava djece i povratak srpskih izbjeglica*

Ovo istraživanje obuhvatilo je sedam regionalnih i nacionalnih dnevnika: *Vjesnik*, *Jutarnji list*, *Večernji list*, *Slobodna Dalmacija*, *Glas Slavonije*, *Glas Istre* i *Novi list*, i to tijekom ožujka 2003. Analizirani su svi tekstovi koji su na bilo koji način tretirali neku od nacionalnih manjina. Budući da je riječ o relativno kratkom razdoblju istraživanja, otuda se zaključci, uočeni trendovi, dominantirajuće teme, način prezentacije, tipične pogreške moraju prihvatiti s obzirom na to vremensko određenje. Možda bi podaci monitoringa u nekom drugom razdoblju bili bitno različiti od ovih koje smo dobili?!

Grafikon 1: Broj napisa u dnevnicima

Grafikon 2: Dnevnici o manjinama

Dakle, u razdoblju od 1. do 31. ožujka 2003. objavljeno je 75 napisa u kojima su na bilo koji način obrađivani problemi pripadnika nacionalnih manjina. Najviše tekstova objavljeno je u *Jutarnjem listu* (18) i *Glasu Slavonije* (15), slijede *Glas Istre* (10), *Vjesnik* (9), *Novi list* (9), *Slobodna Dalmacija* (8) i *Večernji list* (6). Ljestvica dokazuje da događaji, osobito oni loši, daju manjinama znatan prostor u novinama. U našem slučaju bio je to sukob djece u Belom Manastiru o kojem izvještavaju sve hrvatske novine, ali redovito *Glas Slavonije* i *Jutarnji list*.

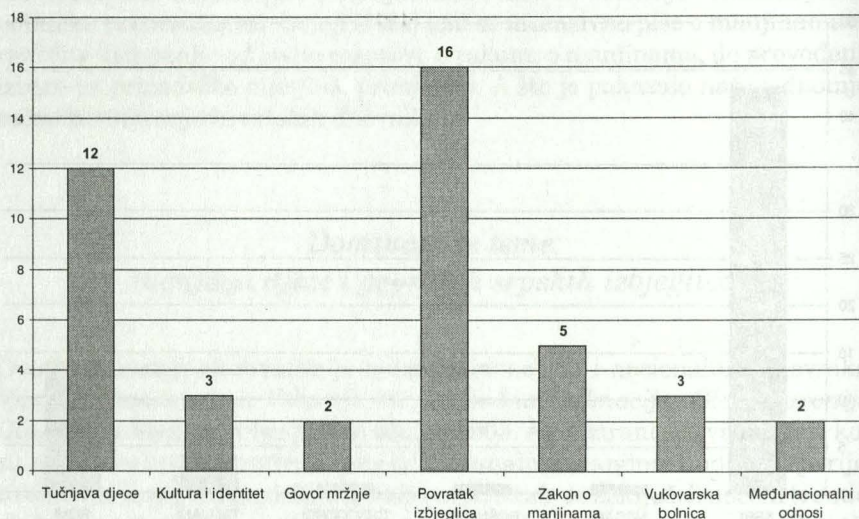
Očekivano je da među nacionalnim manjinama dominira srpska nacionalna manjina sa 43 napisa. Druga etnička skupina su Romi (14 napisa), a treća je talijanska nacionalna manjina sa četiri teksta. Sve ostale manjine su zastupljene s prosječno jednim tekstom.

Izdvojili smo posebno srpsku nacionalnu manjinu i utvrdili da su dominantne teme o kojima se pisalo bile ove: povratak srpskih izbjeglica (16), tučnjava djece u Belom Manastiru (12), zakon o manjinama (5), otkazi u Vukovarskoj bolnici (3), kultura i identitet (3). Pregled tema je također očekivan: s jedne strane sukobi učenika Srba i Hrvata kao događaj koji ima veliku vrijednost vijesti, s druge strane povratak Srba u mjesta i gradove u kojima su živjeli prije »Oluje«. Oba događaja su imanentno politički i logično je da zaočupljaju najviše pozornosti medija.

U analiziranim tekstovima nije bilo poticanja na nesnošljivost ili netoleranciju, samo manje-više korektno izvještavanje o tome što se dogodilo među učenicima u Belom Manastiru, pa zatim u Vukovaru. No, problem se pojav-

Grafikon 3: Što pišemo o Srbima

ljuje post festum kad se političari počinju zauzimati za »svoju hrvatsku«, odnosno »svoju srpsku djecu« i u takvim slučajevima velika je odgovornost na novinaru koji treba »hladno« izvijestiti o događaju, izbjegavajući dociranje i nagađanje koje ne pomažu nijednoj strani.

Političari, zastupnici Sabora znaju često koristiti jezik kojim se promiče međuetnička netrpeljivost, dijele se uvrede jednih prema drugima, i u konačnici to najviše šteti vlastitom narodu ili svojoj nacionalnoj manjini koju predstavljaju. Riječ je o tome da u svakom demokratskom društvu interesi nacionalnih manjina se moraju artikulirati u okviru državnih institucija ili predstavničkih tijela, ali oni ne bi smjeli vrijeđati nikoga. Novine su uredno zabilježile ove »saborske izgrede« i pritom ih oštro komentirale. U ožujku su, prema ovom istraživanju, izdvojena dva slučaja gdje su i srpski i hrvatski zastupnik u Saboru na vrlo ružan, uvredljiv i netrpeljiv način komentirali svoje kolege druge narodnosti.

Umjesto zaključka

Istraživanje o *imageu* nacionalnih manjina i etničkih skupina u hrvatskim medijima, koje se obavljeno u relativno kratkom razdoblju ne dopušta nam donošenje dalekosežnih zaključaka. Ono o čemu ipak možemo govoriti, na temelju ove analize sadržaja hrvatskih dnevnika, je činjenica da je medijsko pokrivanje nacionalnih manjina stiješnjeno između kampanjskog praćenja i

»pokrivanja« ekscesnih situacija. Ekscesne situacije događaju se često u još uvijek trusnim područjima u kojima sporo teče povratak izbjeglica i povrat imovine, a za međuetnički incident je dovoljna i samo jača riječ ili uvreda. Mediji pozorno bilježe incidente, kadšto se neodgovorno upuštajući i u špekulacije. Novinari, dakako, ne mogu promijeniti stvarnost, ali mogu pripomoći da javnost bude pošteno, točno i uravnoteženo informirana. To je imperativ novinarskog poziva, a u praćenju problema života pripadnika nacionalnih manjina, novinari imaju posebnu odgovornost.

Ovo istraživanje je pokazalo da je srpska nacionalna manjina najviše zastupljena u hrvatskim novinama. Očekivano, jer je to najbrojnija nacionalna manjina, većinom s problemima koja treba rješavati. Druge nacionalne manjine – osim romske etničke skupine – nisu bile posebno zanimljive medijima u ožujku 2003.

Jezik u dnevnicima znatno je korigiran, uglavnom u korist političke korektnosti. Oprema članaka katkada je dvojbena: između uravnoteženog i korektnog naslova, uredništvo se češće opredjeljuje za opremu koja treba prije svega privući čitatelja, neovisno o tome koliko može biti uvredljiva za čovjeka.

Literatura

- Bromley, Michael i Sonnenberg, Urte (ur.), *Reporting ethnic minorities and ethnic conflict: Beyond good or evil*, European Journalism Centre, Maastricht, 1998.
- Malović, Stjepan, Ricchiardi, Sherry i Vilović, Gordana, *Etika novinarstva*, Izvori, Zagreb, 1998.
- Plevnik, Danko, *Praksa etičkog novinarstva*, Masmedia, Zagreb, 2003.
- Tatalović, Siniša: *Manjinski narodi i manjine*, Prosvjeta, Zagreb, 1997.
- Tuller, David, *Priručnik za izvještavanje o različitostima*, Institut za medije i različitosti i Samizdat B92, London, 2003.
- Dnevници (brojevi od 1. do 31. ožujka 2003.) *Vjesnik, Jutarnji list, Večernji list, Slobodna Dalmacija, Glas Slavonije, Glas Istre i Novi list*

Summary

The article describes the research – analysis of the contents of Croatian daily newspapers as regards reporting on work and life of national minorities and ethnic groups in Croatia in the period from 01-31 March 2003. The time of conducting quantitative contents analysis was chosen at random. Every text formed an analysis unit, regardless of the newspaper form that dealt with the problem of certain national minority. All the columns were analyzed, apart from sports, in the following daily newspapers: *Vjesnik*, *Jutarnji list*, *Večernji list*, *Slobodna Dalmacija*, *Glas Slavonije*, *Glas Istre* and *Novi list*. The analysis showed that it is negative developments that mainly influence the media coverage of the minority problems: conflict situations among members of different nationalities usually receive most coverage and quite often journalists and editors in their elaboration as well as in preparation of articles promote language of political incorrectness; speech of intolerance ensues from recklessness of the very politicians – representatives of both majority and minority nations; the Serbian minority prevails in the articles as regards to other national minorities.